

Dr. VERES JÓSZEF:

A TUDOMÁNYOS BIZOTTSÁG ÁLTAL SZERVEZETT VITAÜLÉS ZÁRSZAVA

TISZTELT VITAÜLÉS, HÖLGYEIM ÉS URAIM !

A szükségszerű első zárszói kérdés: mit adhat a most lezajlott és ehhez hasonló tudományos tanácskozás a jogalkotó számára?

Gondolom, senki előtt sem kell bizonyítanom, hogy a földtulajdoni és földhasználati viszonyok reformjának kérdései a politika színterén reflektorfényben állnak. Érdemes lenne társadalomlélektani alapon elemezni annak okát, hogy vajon a tulajdon tárgyai közül miért éppen a földdel kapcsolatosan tört felszínre elementáris erővel a tulajdonosi tudat, holott pl. a házingatlan, a bolt, a műhely vagy a kis- és középüzem reprivatizálása nagyobb haszonnal kecsegtet, mint a verejtékes földmunka. A földnél maradva, további probléma:

- milyen valóságos és kialakuló félben lévő termelési viszonyokról beszélhetünk ma Magyarországon a földvagyon vonatkozásában;

- a várható jogalkotás hogyan tudja megragadni és optimálisan elősegíteni az óhajtott fejlődési tendenciákat?

Az elsõre a közgazdaságtan tudománya adhat alternatív javaslatokat a politika és a jogalkotás számára. Azoktól függetlenül, utána kell eldönteni, hogy a jog mit preferáljon. A már Ricardo által is elkerülendõnek tartott hármasságot, vagyis a tulajdonos, a bérlõ és a munkás egymásra épülõ egységét, vagy pl. a hollandiai "paraszti gazdasági csodának" minõsített farmrendszert, amelyben a 40 hektáros farmer jól keres anhoz, hogy egy bérmunkást is tartson, aki évente kétszer, a szabadsága alatt helyettesíti õt. Vagy mégis meg kell békülnünk a magántulajdonon alapuló vegyes gazdasági rendszerrel, tekintettel a valóság kényszerítõ racionalitására.

Figyelembe veszik-e a javaslatokat és elképzeléseket?

Közhely, de igaz, hogy az elméleti és gyakorlati szakembereknek komoly erőfeszítéseket kell tenniük az új törvényes rend kialakítása érdekében. Hogyan teljesítsék feladataikat azonban akkor, ha igaznak bizonyulna az egyik robusztus egyéniségű és alkatú politikusunk lényegbevágó megállapítása, amelynek esszenciája a következő: nem kell jogászodni, hanem egy tollvonással vissza kell adni a földet, s hogy a tollvonás összefér-e a jogállamisággal, arról évtizedekig írhatnak diplomadolgozatokat a joghallgatók. Nos, én abban a "szerencsés" helyzetben vagyok, hogy évtizedek óta olvasom a joghallgatók szakdolgozatait /diplomamunkáit/ és egyáltalán nem voltam elragadtatva azoktól az elemzésektől, amelyek a korábbi tollvonások "szocialista törvényességi alapját" indokolták. Ezért meggyőződésem, a tisztességes jogalkotás pontosan fordított sorrendben történhet. Először a tudomány és a gyakorlat adott szakterületének képviselői mondják el megalapozott és védhető koncepcióikat; ezek után ebből a választékből válogassanak a politikusok meggyőződésük és a népet szolgáló alázatuk szerint.

Szeretném hinni, csak a jogállamisággal összeférhető elméletileg megalapozott, a valóságtól el nem szakadó nézeteket tükröző alternatívák képezhetik a politikusi választéket, s egyszer-s mindenkorra megszűnik az a megalázó szituáció, amely elsősorban arra adott lehetőséget, hogy a fellebbezhetetlen politikai elképzeléseket jól-rosszul tükröző hivatalnoki szövegeket "tudományos módszerességgel" meg lehetett magyarázni. A tárgyilagosság okából azért feltétlenül meg kell jegyezmem: korábban is voltak merész hangu elemzések és negatív következtetések, de hatásaik közismertek. Szeretném remélni, hogy a jogtudomány eredményeire a jó értelemben vett hűvös tárgyilagosság lesz a jellemző; a produktumokhoz vezető állomásokon pedig nélkülözhetetlenné vál-

nak a szenvedélyes, de tárgyilagos viták.

Meg lehet-e fogalmazni olyan általános kritériumokat, amelyeknek érvényesülni kellene a földtulajdon reformszabályozásánál?

Biztosan meg lehet fogalmazni, de most inkább a sajátomét mondom, azért vállalni tudom a felelősséget. Nézetem szerint a jog legszebb szolgálati szerepe: az állampolgár szolgálata. Ha ezt a feladatot egy szükséges és nélkülözhetetlen rendszerváltásnál nem lehet tökéletesen ellátni, akkor a legkisebb rosszra kell törekedni. Ez azt jelenti, hogy:

- a jogsérelmeket minél jobban és minél szélesebb körben kell orvosolni;
- minél kevesebb tisztességes embert szabad megbántani, szerzett jogait megsérteni;
- az orvoslást úgy kell elvégezni, hogy a társadalmat és a gazdaságot minél kisebb megrázkódtatás érje.

Tudom, a kívánalmak ellentmondásosak, de itt is arra kell törekedni, hogy a surlódási felületek minél kisebbek és simábbak legyenek.

Álláspontom szerint a földtulajdoni és földhasználati viszonyok megnyugtató és tartós rendezése érdekében a következő jogalkotói lépéseket kellene tenni:

A tudományos ülésen elhangzott előadásokból és a hozzászólásokból kitűnt, hogy Magyarországon a földkérdés megnyugtató megoldásának élesen elválasztható két területe van. Az egyik a földtulajdonnal kapcsolatos jogsérelmek orvoslásának, a másik a földtulajdonjogi, földhasználati jogi és földigazgatási jogi kérdéseknek az Alkotmánnyal és a Polgári Törvénykönyvvel összehangolt konstans szabályozásának területe.

Nézzük az első lépcsőfokot:

Ami a földtulajdonnal kapcsolatos jogsérelmek orvoslását illeti, két megjegyzéssel kezdem. Az elsőre már utaltam akkor, amikor vitathatónak véltem a földdel összefüggő jogsérelmek elkülönített és kiemelt kezelését. A második annak hangsúlyozására irányul, hogy a földtulajdonnal kapcsolatban hangoztatott rehabilitáció alapja elsődlegesen nem a formális törvénysértés, hanem az a jogsérelem, amelyet a jogszabályok éppen azzal okoztak, hogy figyelmen kívül hagytak, sőt megszüntettek olyan szerzett jogokat, amelyeket éppen egy demokratikus átalakulást célul kitűző, kialakulásban lévő jogrend biztosított. Így, ha már használjuk a rehabilitációt mint terminus technikust, azalatt csak azt érthetjük, hogy a földtulajdonosokat a 600/1945. ME sz. rendelet /ebből lett az 1945. évi földreformtörvény, az 1945:VI. tc./ alapján visszahelyezhetjük-e azokba a korábbi jogaikba; amelyeket a későbbi jogszabályok korlátoztak vagy megszüntettek meg. Csak zárójelben jegyzem meg, hogy a jelzett jogsérelmek ilyen jellegű megszüntetésének mennyire van meg a termelés és ellátás folyamatosságát vagy éppen fokozását biztosító gazdasági, pl. beruházási, hitelezési stb. alapja, olyan kérdés, amelynek a megválaszolására a jogtudománynak nincs kompetenciája, de kötelessége jelezni az objektív gazdasági mutatókra épülő aggályait.

Az első lépésben tehát vagy rehabilitációs, vagy a történelmi igazságtevés alapján egy olyan jóvátételi /anyagi és erkölcsi kárpótlást kimondó/ törvény alkotása lenne indokolt, amelyik csak és kizárólagosan a jogsérelmek orvoslására lenne hivatott, s nem foglalkozna az ingatlan általános és átfogó tulajdonjogi, használati - igazgatási jogi kérdéseivel. Még egyszer szeretném hangsúlyozni azonban: az orvosolandó jogsérelmek tárgyi körének megvonása szempontjából a termőföld csak részként viszonylik az egészhez; lényegi különbség van a rehabilitáció és az erkölcsi és anyagi jóvátétel között;

és hogy az orvoslások láncreakcióját nem a jognak, hanem a rációnak kell megállítani. NDK-ban a szövetkezeti tagok formálisan megtartották a telekkönyvi földtulajdonukat az azal az indokolással, hogy a magántulajdon és az "össznépi tulajdon" között ne legyen közbülső állomás /a szövetkezeti tulajdon/. Most a szükségből erényt csináltak és joggal hirdetik: a földeket a kényszerű kollektivizálás ellenére sem vettük társadalmi tulajdonba, a földmunkások újra egyéni gazdálkodókká válhatnak. Milyen egyszerű lenne nálunk is, ha csak a mezőgazdasági termelőszövetkezetekről szóló 1959. évi 7. sz. tvr-nél megállunk s meghagyjuk a szövetkezeti tagok földtulajdonát; kilépés esetén pedig, ha formálisan is, de megengedjük a földkivitelét. Nem ezt tettük.

A rehabilitációs vagy a jövátételi törvény után, illetőleg elkülönítve léphető második lépés a földjogi jogalkotás szempontjából a következő lehet:

A második lépésben, de legalábbis: teljesen elkülönítve és önálló koncepcióval lehetne elkészíteni azt a földtörvényt, amely már nem tartalmazna semmiféle átmeneti jellegű anyagi és eljárásjogi szabályokat. Ez a második lépés azonban újabb kérdéseket jelez. Ezek közül csak a legfontosabbakat említve:

- a jövőben indokolt lesz-e a földtulajdonjog és a földhasználati jog átfogó általános és különös szabályait a Polgári Törvénykönyvből kiemelve vagy a mellett külön törvényben is rendezni;

- új földtörvény alkotása esetén azzal szerves egységben vagy attól függetlenül indokolt-e megalkotni egy olyan agrártörvényt, amely az ágazaton belüli tulajdoni, használati és igazgatási viszonyok rendezésén túl tartalmazná azt a mezőgazdasági programot, amellyel összefüggésben megjelenne az állami támogatás valós tartalmú rendszere is /az Egyesült Államokban pl. ez év októberében kezdik el tárgyalni az új

mezőgazdasági törvényjavaslatot, tehát az un. támogatásos, exportorientált modellel kapcsolatosan tudunk tájékozódni/;

- a mai, teljesen szétesett és heterogén ingatlanjogi szabályozást fel lehet-e váltani egy egységes és jól szerkesztett ingatlantörvénnyel, illetőleg rendtartással.

A részletekbe nem mehetünk bele. Tudjuk, hogy meg kell teremteni a piacépes földtulajdont, s ahhoz meg kell keresni a tulajdonosokat, hiszen tulajdonjog nem létezhet tulajdonos nélkül. De az állampolgárok földtulajdonjogának és földhasználati jogának egyértelmű tisztázása és kodex-jellegű, tehát tartós, évtizedekre szóló szabályozása nem tartozik a hónapos feladatok közé. Csak egy példát. Ma - a módosított földtörvény alapján - magánszemély korlátlan mértékben szerezhet ingatlan tulajdont. /Az más kérdés, hogy kitől?/ Egyik alapprobléma az 1945-ös földreformtörvény szellemében megmaradjon-e a birtokmaximum, vagy azt ne szabályozza sem a Ptk., sem az új földtörvény. Nyugatra is kell tekintetnünk, és saját történelmünket is néznünk kell. Az 1918-as polgári demokratikus forradalmunk második hónapjában már az akkor földművelésügyi minisztériumban előadás hangzott el, amelynek a lényege az volt: mondja ki az állam, hogy senkinek sem lehet 300 holdnál nagyobb birtoka, ... a művelhető részt ki kell osztani a népnek kisbirtok alakjában, vagyis független teljes jogú magántulajdon alakjában. 72 év alatt ez a birtokmaximum 6000 négyzetméterre csökkent, majd ismét alapkérdéssé vált. Ilyen és ehhez hasonló nagy horderejű előkérdések tisztázása nélkül nehéz lesz eldönteni az önálló földtörvény, illetőleg a modern, támogatott agrártermelés jogi feltételét, az agrártörvény létjogosultságát, a kettő kombinációjának lehetőségét.

Végül is a jogtudomány által nyújtható megalapozott és a realitásokon nyugvó alternatív javaslatok lehetővé tennék számomra a saját álláspontom elfedését. Ez - gondolom - nem lenne tisztességes. Éppen ezért, a szervilizmus vádját is

vállalva, helyesnek tartanám, ha a föld- és agrárjogi törvényhozásban, illetőleg az azt megalapozó közigazdasági szemléletben az elfogadott kormányprogramban megfogalmazott elv valósulna meg maradéktalanul, nevezetesen: "a föld annak a tulajdonába kerüljön, aki várhatóan /én hozzátennem: és elvárhatóan/ megműveli".

Ezzel a gondolattal zárom a vitaülést, s azzal a kéréssel, legyünk egymás elképzeléseivel, tudományos vagy éppen érzelmi alapú meggyőződéseivel szemben toleránsak. Hallgattassék meg mindenki, de végső döntés eredménye újabb sérelmeket ne okozzon, az új törvények most már valóban ne legyenek jogsértők.

Megköszönöm a vitaülés szervezőjének áldozatkész munkáját, a tudományos bizottsági, és a vitaülést levezető elnök közreműködését, s nem utolsósorban a résztvevők érdeklődését, aktivitását. A vitaülést berekesztem.